

Developing A Social Support Model for Impoverished Children Within the Purview of Support Organizations: A Case Study of The Imam Khomeini Relief Committee in Khorasan Razavi Province

Reza Zare¹

Mohammad Safari²

Received: 30/4/2023

Accepted: 21/10/2023

Introduction

Child poverty is a significant social challenge in developing nations, including Iran. This issue refers to the inability to meet the basic needs of children, encompassing financial constraints, limited opportunities, and communication barriers. Numerous children living in poverty are currently supported by organizations such as the Imam Khomeini Relief Foundation (IKRF) and the State Welfare Organization (SWOI) of Iran. Despite these efforts, the support provided has not been able to effectively address the issues faced by impoverished children, secure their future, or facilitate their growth and progress towards self-fulfillment. Various strategies have been employed globally to combat child poverty, with social advocacy for impoverished children gaining considerable attention. This approach encourages the government, public, and civil society organizations to mobilize resources. However, the effective implementation of social advocacy in Iran requires the development of a model that considers its unique sociocultural and economic conditions. This study aims to propose a social advocacy model for impoverished children supported by the IKRF in Razavi Khorasan Province, Iran, by addressing the following research questions:

- ✓ What are the dimensions of the social advocacy model for impoverished children?
- ✓ What are the causal, underlying, intervening factors, the core phenomenon, and the associated strategies and outcomes of the social advocacy model for impoverished children?

Methods

This cross-sectional explanatory study employs a qualitative research design based on Grounded Theory to develop a theory and elucidate the social advocacy model for impoverished children in fall and winter 2022. The study's results could

-
1. Assistant Professor, Department of Public Administration, Payame Noor University, Tehran, Iran. Email: RezaZare@pnu.ac.ir.
  2. (*Corresponding Author), Ph.D., Public Administration, Islamic Azad University, Deylam Branch, Deylam, Iran. Email: safarifrs@gmail.com.

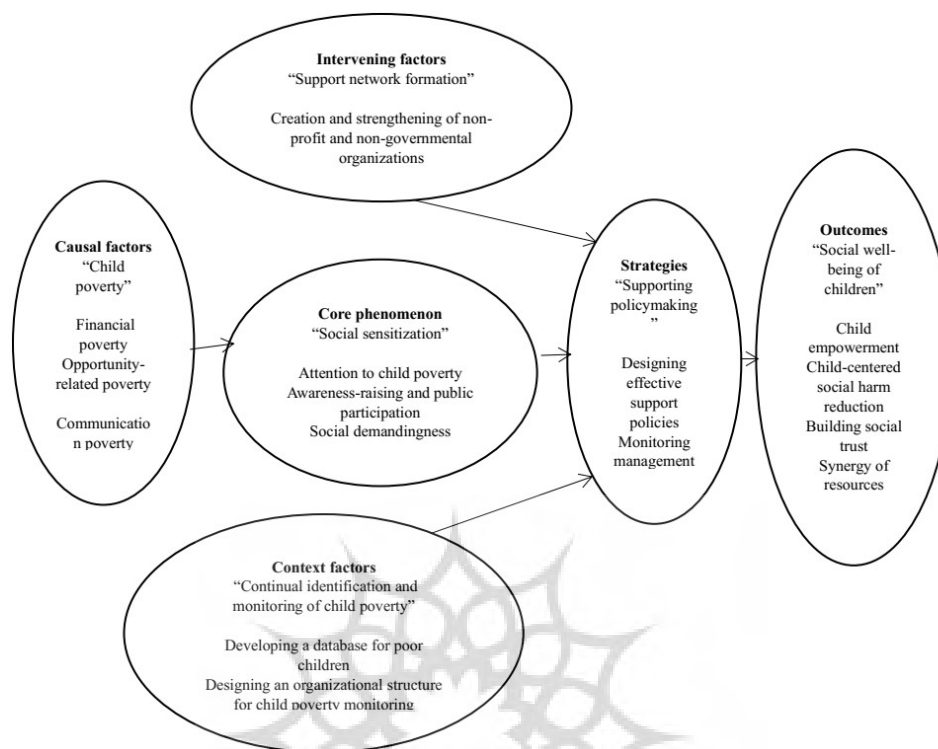
potentially raise community awareness and reduce child poverty (Newman, 2017, p. 52). Data were collected through semi-structured interviews with open-ended questions. Interviews were conducted with social workers and experts from the IKRF of Razavi Khorasan Province, and university professors. Theoretical and purposive sampling was used, and interviews lasted between 50-70 minutes. Interviews continued until theoretical saturation was achieved after the 21st interview, with additional interviews conducted up to the 23rd interview to ensure data saturation. Trustworthiness was established by checking the credibility, dependability, confirmability, and transferability criteria (Lincoln & Guba, 1985). Consistency was achieved using Silverman's approach. The transcribed interviews were systematically analyzed based on the approach developed by Strauss and Corbin (1998) at three stages: open, axial, and selective coding.

Results

The data analysis revealed that the social advocacy model for impoverished children is composed of six main categories and 18 subcategories. These include:

- ✓ Causal Factors: Labeled as "child poverty", this category includes financial poverty, opportunity-related poverty, and communication poverty.
- ✓ Core Phenomenon: Termed as "social sensitization", this category comprises attention to child poverty, awareness-raising and public participation, and social demandingness.
- ✓ Strategies: Titled as "supporting policymaking", this category includes designing effective support policies and monitoring management policies and measures.
- ✓ Underlying Factors: Designated as "continual identification and monitoring of child poverty", this category consists of developing a database for impoverished children, designing an organizational structure for child poverty monitoring, and creating a map and developing the ecological system of child poverty.
- ✓ Intervening Factors: Also termed as "support network formation", this category includes the creation and strengthening of non-profit and non-governmental organizations, social guardianship, and public mobilization.
- ✓ Outcomes: Entitled as "social well-being of children", this category encompasses child empowerment, child-centered harm reduction, building social trust, and synergy of resources.

The relationships between the main categories and the subcategories, along with the exploratory research model, are illustrated in Figure 1.

Figure 1. Social advocacy model for poor children (an exploratory research model)

Discussion and Conclusion

Social advocacy aims to expand capacities, encourage, and initiate social changes for the empowerment of society. It enables society to become aware of its rights and utilize them to improve public welfare. This provides civil society with the opportunity to defend itself and even participate in policymaking and decision-making about one's life and future (McKay & Taket, 2021). Advocacy involves creating or changing policies, laws, regulations, resource distribution, or other decisions that significantly impact people's lives, and ensuring their implementation. This directly involves politicians, officials, government employees, and private-sector leaders whose decisions affect lives (CGSE, 2019, p. 5). As discussed earlier, utilizing the capacities of social advocacy is one of the most effective solutions to address child poverty. The study results showed that child poverty, as a causal category, could lead to the adoption of support policies through social sensitization. This paves the way for the social well-being of impoverished children, considering underlying and intervening factors. Therefore, the government, civil society, social activists, and support organizations, such as the IKRF, are recommended to apply this model as a suitable platform for enhancing social advocacy and consequently reducing child poverty.

References

- Bessell, S. (2021). Rethinking child poverty. *Journal of Human Development and Capabilities*, 23(4), 539-561. <https://doi.org/10.1080/19452829.2021.1911969>
- Center of Government and Society Empowerment (CGSE). (2019). Advocacy to fight poverty. Retrieved from <https://iranbssc.ir/wpcontent/uploads/2020/04/%D8%AD%D9%85%D8%A7%DB%8C>
- Cook, D. L., Livesley, J., Long, T., Sam, M., & Rowland, A. G. (2022). The need for children's advocacy centres: Hearing the voices of children. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 45(4), 368-382. Doi: 10.1080/24694193.2021.1989085
- Creswell, J., & Miller, D. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130.
- Danayifard, H. (2010). *Estrateji-ha-ye nazariye-pardazi* [Theory-building strategies]. Tehran: SAMT. [In Persian]
- Gharni Arani, B. (2014). Barrasi-ye naghsh-e barnamerizi-e mosharekati dar kahesh-e faghre roustayi be ravesh-e khefi, motale'eh-ye mordi: Roustaye Lazur. [Investigating the role of participatory planning in reducing rural poverty using a qualitative method case study: Lazoor Village]. *Rural Research*, 5(3), 467-488. [In Persian]
- Hill, K., Hirsch, D., & Davis, A. (2021). The role of social support networks in helping low income families through uncertain times. *Social Policy and Society*, 20(1), 17-32. Doi:10.1017/S1474746420000184
- Imam Khomeini Relief Committee. (2021). *Salnameh-e amari-e ostane khorasan razavi* [Statistical Yearbook of Khorasan Razavi Province.]. Tehran: Central Office of Imam Khomeini Relief Committee. [In Persian]
- Iman, M. (2014). *Ravanshenasi-ye tahghighat-e khefi* [Methodology of qualitative research] (Vol. 2). Qom: Research Institute of Hawzeh and University. [In Persian]
- Inglis, G., Jenkins, P., McHardy, F., Sosu, E., & Wilson, C. (2022). Poverty stigma, mental health, and well-being: A rapid review and synthesis of quantitative and qualitative research. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 33(4), 783-806. Doi:10.1002/casp.2677
- Karakasis, G. (2019). Towards an ontological approach to care and child poverty. In N. Brando & G. Schweiger (Eds.), *Philosophy and child poverty*. (Vol. 1). London: Springer.
- Klink, J. L., Byars-Winston, A., & Bakken, L. L. (2008). Coping efficacy and perceived family support: Potential factors for reducing stress in premedical students. *Medical Education*, 42(6), 572-579. Doi:10.1111/j.1365-2923.2008.03091.x
- Lincoln, Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lubbers, M. J., García, H. V., Castaño, P. E., Molina, J. L., Casellas, A., & Rebollo, J. G. (2020). Relationships Stretched Thin: Social Support Mobilization in

Poverty. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 689(1), 65–88. Doi:10.1177/0002716220911913

- Madani Qahfarrokhi, S. (2018). *Zarurat-e mobarazeh ba padideh faghre va nabarabari dar Iran* [The necessity of fighting the phenomenon of poverty and inequality in Iran]. Tehran: Aghah. [In Persian]

- Marian, M., Darabaneanu, D., Chirodea, F., & Toca, C. (2022). Analysis of social support as an argument for the sustainable construction of the European Community Space. *Sustainability*, 14(12), 1-19. Doi:10.3390/su14127448

- McKay, F. H., & Taket, A. (2021). *Health equity, social justice and human rights* (2nd ed.). London: Routledge.

- Moskowitz, D., Vittinghoff, E., & Schmidt, L. (2013). Reconsidering the effects of poverty and social support on health: A 5-year longitudinal test of the stress-buffering hypothesis. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 90(1), 175–184. Doi:10.1007/s11524-012-9757-8

- Mullen, C. A. (2014). Advocacy for child wellness in high-poverty environments. *Kappa Delta Pi Record*, 50(4), 157-163. Doi:10.1080/00228958.2014.960336

- Narayan, D., Chambers, R., Shah, M., & Petesch, P. (2011). *The voice of poverty: A cry for change (Development consequences)* [M. Azkia & Rahmatipour, J. Trans.]. Tehran: Kayhan. [In Persian]

- Newman, W. L. (2018). *Social research methods: quantitative and qualitative approaches* (Vol. 1). Tehran: Termeh.

- O'Leary, A., & Frew, P. M. (2017). *Poverty in the United States: Women's voices* (1st ed.). Springer.

- Parolin, Z., & Brady, D. (2019). Extreme child poverty and the role of social policy in the United States. *Journal of Poverty and Social Justice*, 27(1), 3–22. <https://doi.org/10.1332/175982718X15451316991601>

- Safari Dashtaki, M., & Zare, R. (2020). Tarahi va tabiin-e model-e tedarokat-e ejtemaii ba hede-e kahesh-e faghr dar sazman-ha-ye hemiati; mafhum-pardazi, avamel mo'asser va payamadha [Designing and explaining the social procurement model to reduce poverty in supportive organizations; conceptualization, effective factors and consequences]. *Public Management*, 12(2), 291-313. [In Persian]

- Schweiger, G., & Graf, G. (2018). Child poverty, well-being and social justice. In M. Shaw & S. Bailey (Eds.), *Justice for children and families: A developmental perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: A practical handbook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Grounded theory: Procedures and Technique* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- UNICEF. (2010). Child poverty: a priority challenge. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/35983/1/Challenges10-cepal-unicef_es.pdf

- UNICEF. (2021[^]). Child poverty. Retrieved from <https://data.unicef.org/topic/child-poverty/overview/>

- UNICEF. (2021^B). A review of the use of multidimensional poverty measures: Informing advocacy, policy and accountability to address child poverty. Retrieved from <https://www.unicef.org/media/120776/file/Executive%20Summary%20-%20final.pdf>
- UNICEF. (2022). The state of global learning poverty: 2022 Update. Retrieved from <https://www.unicef.org/media/122921/file/StateofLearningPoverty2022.pdf>
- Vaezi, K., & Saeidnejad, R. (2019). Faghre kudak: Avamel va payamadha [Child poverty: Causes and consequences]. *Horizons of Humanities*, 28(5), 139-152. [In Persian]
- Vangelisti, A. L. (2009). Challenges in conceptualizing social support. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 39-51. Doi:10.1177/0265407509105520
- Zare, R., & Safari, M. (2019). Avaamel motarreba ba faghr-e motlagh dar khanevade-ha-ye tahat pushesh-e nahadeha-ye hamiati-ye Ostone Fars [Factors associated with absolute poverty in families covered by support institutions in Fars province]. *Social Welfare*, 19(74), 47-96. [In Persian]

مقاله علمی - پژوهشی

طراحی مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر تحت پوشش سازمان‌های حمایتی (مورد مطالعه: کمیته امداد امام خمینی (ره) استان خراسان رضوی)

رضا زارع^۱محمد صفری^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۹

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ۱۷، شماره ۴

http://www.farhangekhorasan.ir/article_181622.html

چکیده

فقر کودکان مفهومی چندبُعدی است که دولت‌ها به تنهایی و با اتکا به شیوه‌های سنتی فقرزدایی صرف بودجه‌های هنگفت، قادر به از بین بردن آن نیستند، بنابراین باید ظرفیت‌های جامعه مدنی در تدوین، اجرا و عملیاتی کردن یک برنامه جامع مبارزه با فقر کودکان به کار گرفته شود؛ بنابراین هدف از این پژوهش، طراحی مدل حمایت‌گری اجتماعی به منظور کاهش فقر در جمعیت کودکان است. روش تحقیق در این پژوهش از نوع کیفی و از شیوه نظریه‌پردازی داده‌بنیاد است. جامعه آماری آن شامل مدیران، کارشناسان و مددکاران اجتماعی کمیته امداد امام‌خمینی (ره) استان خراسان رضوی و همچنین اساتید و صاحب‌نظران دانشگاه است. روش گردآوری داده‌ها، استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته است که به شیوه نظری و هدفمند و تا رسیدن به اشباع نظری با ۲۳ نفر از متخصصان و صاحب‌نظران انجام گرفت. تحلیل متون مصاحبه به روش نظام‌مند در قالب مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸)، در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام شد. تحلیل داده‌ها نشان داد که مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر دارای ۱۸ مقوله فرعی و شش مقوله اصلی شامل: فقر کودکان، حساسیت-زایی اجتماعی، سیاست‌گذاری حمایت‌گرا، شناسایی و پایش مستمر فقر کودکان، شکل‌دهی

RezaZare@pnu.ac.ir

۱. استادیار، گروه مدیریت دولتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. دکترای مدیریت دولتی، واحد بندر دیلم، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر دیلم، ایران. نویسنده مسؤول.

safarifrs@gmail.com

شبکه‌های حامی و بهزیستی اجتماعی کودکان است. براساس یافته‌های این پژوهش فقر کودکان به‌عنوان مقوله علی می‌تواند از طریق حساسیت‌زایی اجتماعی به اتخاذ سیاست‌گذاری حمایت‌گرا منجر شود تا با تأثیرپذیری از عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر بستر ساز بهزیستی اجتماعی کودکان شود. **واژگان کلیدی:** فقر کودکان، حمایت‌گری اجتماعی، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، کمیته امداد امام‌خمینی (ره).

مقدمه و بیان مسئله

فقر در جهان به علت کاهش سطح واقعی دستمزدها، افزایش خانواده‌های تک‌سرپرست، بیکاری، وقوع جنگ‌ها و بحران‌های اجتماعی - اقتصادی و طبیعی در دهه‌های اخیر تشدید شده است. این مسئله در وضعیت زندگی کودکان تأثیر می‌گذارد؛ به‌گونه‌ای که سلامتی و کیفیت زندگی آن‌ها را با آسیب‌های جدی مواجه می‌کند (O'Leary, & Frew, 2017: 116). فقر در کودکان بخش گسترده‌ای از جامعه را در بر می‌گیرد و اثر ویران‌کننده‌ای بر آن دارد؛ زیرا در بیشتر کشورها، کودکان بین یک‌سوم تا تقریباً نیمی از جمعیت را تشکیل می‌دهند؛ بنابراین آن‌ها بیشترین سهم را در میان فقرا دارند (Karakasis, 2019: 288). اغلب کودکان فقیر، نداشتن سرپناه، عدم دسترسی به آموزش، تغذیه نامناسب، آب ناسالم یا نبود خدمات بهداشتی را تجربه می‌کنند و فقدان این نیازهای اساسی منجر به کمبودهایی در آنان می‌شود که به‌راحتی نمی‌توان بر اثرات آن‌ها در دوره بزرگسالی و آینده فرد غلبه کرد. در این خصوص می‌توان به موقعیت‌های پیشرفت اجتماعی محدودتر از همتایان خود اشاره کرد که می‌تواند این کودکان را از دستیابی به فرصت‌های بهتر در آینده محروم کند (UNICEF, 2021: 1).

کودکان فقیر قادر به دستیابی به سطح رشد و توسعه فردی و اجتماعی مورد نیازشان و عدالتی که استحقاق آن را دارند نیستند. آن‌ها از دسترسی کافی به حداقل قابلیت‌های زندگی و نیازهای اولیه و اساسی که حداقل آستانه یک زندگی عادی در یک جامعه عادلانه را تشکیل می‌دهند و باید در دسترس باشند، محرومند. این بی‌عدالتی در دو حوزه مختلف بهزیستی و سعادت کودک اثر می‌گذارد که همانا موجب تجلی آثار فقر کودکی در آینده فرد است (Mullen, 2014: 158-159). فقر کودکان بر مشارکت اجتماعی، رفاه ذهنی و احساسات مانند شرمساری و حس تحقیر و

شناخت موقعیت و آرزوها، میزان تحصیلات و رفتار اجتماعی آن‌ها اثر می‌گذارد. به علاوه، گاهی هنجارها و شیوه‌های فرهنگی و بی‌عدالتی‌های موجود در جوامع مانند محرومیت‌های مبتنی بر جنسیت، معلولیت یا نژاد نیز با هم تلاقی می‌کنند و بر فقر کودکان تأثیری دوچندان می‌گذارند (Schweiger, & Graf, 2018). به اعتقاد زارع و صفری (۱۳۹۸)، فقر براساس گروه‌های اجتماعی، شدت و میزان فراوانی آن در جامعه به "فقر زنانه"، "فقر سالمندی" و "فقر کودکانه" طبقه‌بندی می‌شود که مقابله با هر کدام از آن‌ها نیازمند راهکارهای اختصاصی و استفاده از ظرفیت جامعه مدنی در کنار اقدامات دولتی است. به همین دلیل یونیسف^۱ (2010)، بیان می‌کند که باید میان فقر کودکان و بزرگسالان تفکیک قائل شد و از نگاه کودکان به فقر نگریست؛ چراکه خواسته‌هایی متفاوت دارند. در مطالعات یونیسف با داده‌هایی که از خود کودکان به‌دست آورده‌اند، کودکان فقر را متفاوت درک می‌کردند. آنان مشکلاتی مانند پول نداشتن برای درمان، انجام‌ندادن تکالیف مدرسه به خاطر نداشتن ملزومات و وسایل مدرسه، نخوردن صبحانه، خوردن غذای دورریز مردم و کارتن‌خوابی را نماد فقر کودکان می‌دانستند. با این وصف می‌توان قوانین مختص کودکان را تصویب کرد؛ مانند قوانین فرزندخواندگی، آموزش رایگان و اجباری برای کودکان تا ۱۸ سالگی و جلوگیری از کار کردن کودکان تا بتوانند زندگی آن‌ها را بهبود ببخشند. برخی دیگر از دانشمندان علوم اجتماعی معتقدند که فقر در چهار بُعد فقدان سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین قابل تعریف است که بین این چهار بُعد نوعی توازن و هم‌شکلی برقرار می‌شود؛ زیرا افرادی که درگیر فقر اقتصادی هستند، عموماً از اجتماع طرد می‌شوند و سرمایه اجتماعی خود را از دست می‌دهند و در دستیابی به سرمایه‌های فرهنگی مانند تحصیلات و سرمایه‌های نمادین مانند جایگاه و منزلت اجتماعی نیز با مشکل مواجه می‌شوند (CGSE, 2019: 8). بر همین اساس اشکال مختلفی از فقر کودکان شامل فقر اجتماعی، فرهنگی، معنوی و اخلاقی وجود دارد که نیازمند توجه بیشتری هستند و صرف بودجه‌های کلان به تنهایی نمی‌تواند آن‌ها را برطرف کند؛ اینجاست که حمایت‌گری اجتماعی^۲ می‌تواند تأثیرگذار باشد (Bessell, 2021: 541-545). در شرایط نابسامان اقتصادی و حمایت‌های کم دولتی، حمایت‌گری اجتماعی می‌تواند به یک شبکه

---

1. UNICEF

2. Social Support

ایمن و مهم تبدیل شود که به‌عنوان یک منبع رفاه برای فقرا به‌خصوص کودکانی که پشتیبان مالی ندارند، عمل کند. حمایت‌گری اجتماعی که در شبکه‌ای از روابط اجتماعی با دیگران قرار دارد، می‌تواند شکنندگی و سختی زندگی خانواده‌های با درآمد کم، زنان سرپرست خانواده و کودکان فقیر را کاهش دهد و به‌عنوان ابزاری برای بازتولید مزیت اجتماعی به کار گرفته شود. حمایت‌گری اجتماعی بر میزان ادغام و پذیرش افراد در یک گروه اجتماعی، در دسترس و قابل-ادراک بودن حمایت ارائه شده و تعامل بین ارائه‌دهندگان و دریافت‌کنندگان حمایت تمرکز دارد (Hill, Hirsch, & Davis, 2021: 5).

هدف از حمایت‌گری اجتماعی ارتقای ظرفیت، تشویق و آغاز تغییرات اجتماعی به‌منظور توانمندسازی جامعه در جهت آگاهی از حقوق خویش و استفاده از آن به‌منظور افزایش رفاه عمومی است. در بحران‌ها، حمایت اجتماعی در جهت گسترش برابری، عدالت و انصاف به کار می‌رود و به جامعه مدنی این امکان را می‌دهد تا در دفاع از خود صحبت کند و در سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و تصمیماتی که در مورد زندگی و آینده‌اش گرفته می‌شود مشارکت کند و در آن‌ها تأثیر بگذارد (McKay, & Taket, 2021). در متون اقتصادی و اجتماعی پیشرفته، هدف از حمایت‌گری ساخت یا تغییر سیاست‌ها، قوانین، مقررات، توزیع منابع یا سایر تصمیماتی عنوان شده است که در زندگی مردم اثرگذار است و اطمینان حاصل-کردن از اینکه چنین تصمیماتی به اجرا منجر شود. این به‌طور مستقیم نه‌تنها شامل سیاست‌گذاران، مقامات دولتی و نوعی از حمایت‌گری عموماً کارمندان دولت؛ بلکه شامل رهبران بخش خصوصی که تصمیمات آن‌ها در زندگی مردم به‌طور مستقیم تأثیر می‌گذارد، می‌شود. از سوی دیگر افرادی که نظرات و اعمال آن‌ها بر تصمیمات سیاسی اثرگذار است، مانند روزنامه‌نگاران و بنگاه‌های رسانه‌ای و سازمان‌های مردم‌نهاد بزرگ نیز می‌توانند نقش حمایت‌گر را بازی کنند (CGSE, 2019: 5). از دیدگاه تاریخی نیز، مطالعات انجام‌شده با این فرض همراهند که نتایج حمایت‌گری اجتماعی مثبت است (یا بایستی باشد)؛ برای مثال، اثر حمایت‌گری اجتماعی بر متغیرهایی از قبیل بیماری، مرگ‌ومیر، افسردگی، بارداری و زایمان مثبت ارزیابی شده است و این فرض نیز مورد تأیید قرار گرفته است که حمایت درک‌شده و دردسترس بودن حمایت برای افراد نیازمند با رفاه جسمی و

روانی بیشتر آن‌ها و همچنین با روابط بین‌فردی رضایت‌بخش‌تر ارتباط مثبت دارد. به علاوه همبستگی میان زوجین را افزایش می‌دهد و از فروپاشی روابط جلوگیری می‌کند. حمایت‌گری اجتماعی منبعی برای کاهش استرس است و اگر منبع ایجاد استرس فقر باشد که تهدیدی بالقوه به شمار می‌آید، یک شبکه ایمنی جمعی متشکل از برنامه‌های اجتماعی منسجم و خوب می‌تواند حمایت‌گری قابل اعتماد و اتکایی را برای کودکان و زنان فقیر ارائه دهد (Moskowitz, Vittinghoff, & Schmidt, 2013; Vangelisti, 2009: 41) به همین دلیل شوینگر و گرف^۱(2018): معتقد به یک سیاست‌گذاری اجتماعی فراگیر برای کودکان فقیر هستند که باید با هدف حمایت‌گری و گسترش عدالت اجتماعی برای همه کودکان انجام شود و به آن‌ها فرصت زندگی در رفاه و سعادت را بدهد.

پیشینه پژوهش

صفری دشتکی و زارع (۱۳۹۹)، به مطالعه اثرات تدارکات اجتماعی بر کاهش فقر پرداخته‌اند. نتایج تحقیقات آنان نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی اجتماع‌محور، توسعه سیاست‌های مشارکت‌آفرین و خط‌مشی‌گذاری چندمنظوره موجب سیاست‌گذاری تدارکات اجتماعی در جهت کاهش فقر در جامعه می‌شود.

پارولین و برادی^۲ (2019)، بر این باورند که نادیده‌انگاشتن حقوق شهروندی کودکان بی‌سرپرست منجر به فقر شدید در آنان می‌شود. آنان دریافتند که قوت‌بخشیدن به برنامه حمایتی تغذیه تکمیلی در کودکان منجر به کاهش فقر شدید می‌شود. به همین دلیل تأکید می‌کنند که در برنامه‌های حمایت‌گری اجتماعی باید به نقش سیاست‌گذاری اجتماعی توجه کرد. به اعتقاد آن‌ها افزایش فقر شدید می‌تواند ناشی از اصلاحات اقتصادی و رفاهی یا معرفی برنامه کمک‌های موقت به خانواده‌های نیازمند باشد. مطالعات واعظی و سعیدنژاد (۱۳۹۸) نشان می‌دهد، عوامل مختلفی در شکل‌گیری فقر کودکان نقش دارد؛ عواملی مانند رشد اقتصادی پایین و نابرابری در توزیع درآمد، بهداشت و درمان، جنسیت، عوامل جمعیتی، تحصیلات والدین، فرسایش خانوار و

---

1. Schweiger, & Graf

2. Parolin & Brady

مهاجرت. از پیامدهای فقر کودکان می‌توان به میزان بالایی از ضعف در سلامت و بیماری‌های مزمن، استرس و فشار، افزایش اختلالات رفتاری، انزوا و محرومیت اشاره کرد که رشد جسمانی و روانی- اجتماعی کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. آن‌ها اذعان می‌دارند که مشارکت در طرح‌های توسعه اجتماعی و اقتصادی، فقر عمومی و فقر معنوی و فقر حاد و مزمن را کاهش می‌دهد. بعلاوه، نتایج مطالعات متعدد نیز نشان می‌دهند که پایداری، اثربخشی و پوشش اجرای پروژه‌ها با مشارکت جامعه مدنی در هدف قرارداد فقر عمومی روستایی بیشتر از پروژه‌های بالا به پایین است و پروژه‌های غیرمشارکتی از هدف کاهش فقر روستایی به تدریج دور می‌شوند؛ حتی اگر در ظاهر یا در گام‌های اولیه سریع‌تر از پروژه‌های مشارکتی پیش بروند (قرنی آرانی، ۱۳۹۳). کلینک و بیارس-واتسون و باکن^۱ (2008)، بیان می‌دارند که نقش حمایت‌گری اجتماعی در کودکان می‌تواند در دستیابی به اهداف فردی آن‌ها کمک کند. حمایت‌گری اجتماعی بالا، از طریق پیوندها و روابط اجتماعی، نه تنها به سلامت جسمی و روانی؛ بلکه به تاب‌آوری روانی، عزت‌نفس و بهزیستی ذهنی کودکان منجر خواهد شد. در همین خصوص یافته‌های یونیسف^۲ (2021)، بر داشتن یک نقشه راه ملی برای ریشه‌کنی فقر کودکان و در کانون توجه قرارداد آن تأکید دارد. آن‌ها استفاده جامعه مدنی از افراد معروف و سلبریتی‌ها را برای سخن‌گفتن از فقر کودکان در سمینارها و همایش‌ها پیشنهاد می‌دهند و معتقدند در مناسبت‌ها و روزهای خاص سال انجام حرکت‌های نمادین مانند فرزندخواندگی و کمک‌های مالی در زمینه آموزش کودکان فقیر می‌تواند مؤثر باشد. آن‌ها اذعان می‌دارند که داشتن تعریف خاص هر کشور از فقر کودکان براساس شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بر تدوین سیاست‌های فقرزدا اثر می‌گذارد و براین‌اساس جامعه مدنی می‌تواند از نمایندگان دولت پاسخ‌خواهی کند. همچنین، مطالعات یونیسف (2022)، در زمینه از بین بردن فقر آموزشی در کودکان فقیر حاکی از آن است که به یک بسیج اجتماعی گسترده برای آموزش، سطح تعهد اجتماعی بالا و نیز ایجاد ائتلاف‌های آموزشی در سطح ملی مورد نیاز است و این مهم جز با حمایت و تعهد قوی، فوری و بلندمدت از سوی دولت ایجاد نمی‌شود. این امر با گفتگوی اجتماعی میان همه ذی‌نفعان جامعه شروع می‌شود.

---

1. Klink, Byars-Winston & Bakken

2. UNICEF

مهم‌تر از هرچیز در این زمینه دستیابی به بانک اطلاعاتی به‌روز و داده‌های باکیفیت، منظم و قابل مقایسه با سایر کشورها در مبارزه با فقر آموزشی کودکان است.

لوبرز^۱ (2020) درخصوص تأثیرگذاری شبکه‌ها بر حمایت‌گری اجتماعی معتقد است که تنوع زیادی در اندازه شبکه‌ها و ظرفیت منابع در میان خانوارها و نیز در انواع پیوندها و روابطی که از فقرا پشتیبانی می‌کنند، وجود دارد. او می‌گوید حمایت‌گری اجتماعی در میان اعضای خانواده‌های فقیر ضروری است؛ اما شبکه‌ها و منابع موجود اغلب برای پوشش حتی ابتدایی‌ترین نیازها کافی نیستند و به‌کارگیری و بسیج طولانی‌مدت شبکه‌ها می‌تواند باعث ایجاد فشار و تعارض طولانی‌مدت شود. به علاوه، شبکه‌های حمایتی ممکن است به افراد کمک کنند تا با نوسانات درآمد کنار بیایند و در عین حال می‌توانند پتانسیل طرد اجتماعی و انزوا را افزایش دهند.

اینگلیس و همکاران^۲ (2022)، بر بهبود بهزیستی فقرا در نتیجه حمایت‌گری اجتماعی تأکید دارند. به گفته آن‌ها، فقر منجر به بیمارهای روانی و افسردگی و نیز کاهش رفاه اجتماعی می‌شود و هدف حمایت‌گری اجتماعی تجهیز فقرا به ابزارهای مناسبی است که به‌وسیله آن بتوانند به مشکلات خود رسیدگی کنند؛ مانند برنامه‌های حمایت‌گری مانند استفاده از روان‌پزشک و روان‌درمانگر برای فقرا. به علاوه، با ایجاد فعالیت‌های یادگیری تجربی برای افراد جامعه می‌توان درک تجربه زیسته فقرا به‌منظور افزایش همدلی نسبت به آن‌ها را افزایش داد. به‌چالش‌کشیدن کلیشه‌های فقر در جامعه و رسانه‌ها و بیان این موضوع که فقر به‌خودی‌خود منجر به اتخاذ تصمیم‌های غلط می‌شود، به جای اینکه افراد فقیر را بی‌مسئولیت و غیرتلاش‌گر فرض کرد، می‌توان جامعه و حاکمیت را برای آن‌ها پاسخگو کرد و شرایط جامعه را برای بهبود وضعیت آن‌ها تغییر داد؛ زیرا جامعه مدنی وظیفه دارد که همواره به دنبال تصویب قوانین ضد تضاد طبقاتی باشد. ماریان و همکاران^۳ (2022) نیز بر این باورند که حمایت‌گری اجتماعی هسته اصلی یکپارچگی جامعه و یکی از عناصر تعیین‌کننده انسجام اجتماعی است. رویدادهای زندگی روزمره درک حمایت اجتماعی را مشروط می‌کنند و تحت تأثیر قرار می‌دهند. درک از حمایت اجتماعی بر رضایت از زندگی تأثیر می‌گذارد. ادراک بالاتر از حمایت اجتماعی ممکن است، با انسجام بیشتر

---

1. Lubbers

2. Inglis, & et al.

3. Marian, & et al.

در سطح جوامع و همچنین با محیط اجتماعی پایدارتر همراه باشد. کوک و همکاران^۱ (2022) می‌گویند باید صدای شنیده‌نشده کودکان و جوانان فقیر باشیم. این کار مستلزم توانمندسازی آن‌ها برای به‌عهده‌گرفتن نقش‌های متعدد در جامعه است؛ چراکه آن‌ها می‌خواهند به‌عنوان عوامل تغییر به جوامع خود شناسانده شوند و در تولید و توسعه خدمات مشارکت کنند؛ بنابراین توانمندسازی کودکان و نوجوانان و اطمینان از در دسترس و قابل‌قبول بودن خدمات اجتماعی نیازمند مشارکت گروه‌های اجتماعی، خیریه‌ها، گروه‌های داوطلب و اجرای قوانین مرتبط با کودکان فقیر است. به گفته آن‌ها، این امر نیازمند آموزش مهارت‌افزایی در کودکان و نوجوانان فقیر و دعوت از افراد تحصیل کرده و ماهر برای مشارکت در طرح‌های حمایت‌گری اجتماعی است.

به‌طور کلی مرور پیشینه پژوهش حاکی از آن است که تاکنون مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر مورد مطالعه قرار نگرفته است و آنچه در پژوهش‌های پیشین قابل مشاهده است، مطالعه برخی از مقوله‌های فرعی مدل در این مطالعات است؛ برای نمونه برخی از مطالعات به علل بروز فقر (واعظی و سعیدنژاد، ۱۳۹۸؛ Parolin, & Brady, 2019)، برخی به سیاست‌های حمایتی کاهش فقر (صفری دشتکی و زارع، ۱۳۹۹؛ قرنی آرانی، ۱۳۹۳؛ Cook, & et al., 2022)، برخی به بسیج منابع عمومی جهت کاهش فقر (Lubbers, 2020) و برخی دیگر به پیامدهای حمایت‌گری اجتماعی (Inglis, & et al., 2022; Marian, & et al., 2022) پرداخته‌اند؛ بنابراین مطالعه حاضر، فقر کودکان را در کانون توجه قرار می‌دهد؛ چراکه در بسیاری از مواقع ممکن است، به دلایل سیاسی و یا اجتماعی این امر نادیده گرفته یا انکار شود. کودکان فقیر در موقعیتی به دام افتاده‌اند که فلاکت و مرگ برایشان یک واقعیت است و زندگی آن‌ها شکلی غم‌انگیز از یک رنج بی‌پایان در شرایط گرسنگی همراه با نبود ابتدایی‌ترین شرایط آسایش را به خود می‌گیرد. این کودکان هیچ راهی ندارند جز اینکه دائم برای زنده ماندن در برابر تهدید همیشگی مرگ و رنج زنده ماندن، بی‌غذایی و بی‌پناهی تلاش کنند. از سوی دیگر، کودکان فقیر در حال تبدیل شدن به کودکان کار خشمگین، انتقام‌جو، پرخاشگر و در معرض خطری هستند که این شروع حرکت آن‌ها به سمت خشونت، بزهکاری و خلافکاری است. علاوه بر این، نکته قابل توجه برای کاهش فقر کودکان، شناخت وظایف اخلاقی، مسئولیت‌های اجتماعی، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های عمومی

---

1. Cook, & et al.

مرتبط با کاهش فقر در کودکان و جستجوی راه‌حلهایی برای ایجاد مسئولیت‌ها و روش‌های حمایتی نوین و مشخص کردن عوامل فردی و جمعی است که بایستی به‌منظور کاهش فقر کودکان انجام گیرد؛ زیرا مسئولیت حمایت از کودکان و تلاش برای کاهش فقر در آن‌ها علاوه بر دولت، بر عهده جامعه مدنی است. این مهم از طریق حمایت‌گری اجتماعی صورت می‌پذیرد؛ چراکه به دنبال ایجاد تغییرات در قوانین، سیاست‌ها، میزان منابع و بودجه و همچنین طراحی و ارائه خدمات به شیوه‌های نوآورانه است.

در کشور ما نیز همانند برخی از کشورهای در حال توسعه آمار افراد فقیر به‌ویژه کودکان فقیر قابل توجه است. از طرفی توزیع فراوانی این آمار در بین استان‌های کشور متفاوت است. براساس سالنامه آماری سال ۱۴۰۰ کمیته امداد امام‌خمينی (ره) استان خراسان رضوی بعد از استان سیستان و بلوچستان، با داشتن ۳۵۹۹۰۶ نفر مددجو و ۷۴۱۳۹ نفر کودک زیر ۱۸ سال، بیشترین آمار مددجویی کشور را به خود اختصاص داده است. آمار جمعیت‌شناختی این استان به تفکیک در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. آمار کودکان تحت پوشش کمیته امداد امام‌خمينی (ره) استان خراسان رضوی

تعداد حامیان نیکوکار	تعداد کودکان و افراد زیر ۱۸ سال فقیر							
	بدون مادر یا بدرپرست	یتیم	دانش‌آموز	مبتلا به سوء‌تغذیه	۱۵ تا ۱۸ سال	۱۰ تا ۱۴ سال	۶ تا ۹ سال	زیر ۵ سال
۱۱۷۲۹۸ نفر	۲۴۸۶۳ نفر	۱۸۹۲ نفر	۵۹۲۰ نفر	۴۳۸۷ نفر	۹۱۰۰ نفر	۵۴۹۳ نفر	۱۶۹۲۵ نفر	۱۲۶۲۱ نفر
تعداد کل افراد تحت پوشش کمیته امداد استان خراسان رضوی: ۳۵۹۹۰۶ نفر								

(منبع: کمیته امداد امام‌خمينی، ۱۴۰۰: ۵۸)

آمارهای جدول ۱ حاکی از آن است که در استان خراسان رضوی میزان فقر کودکانه بالاست و اگر دولت با مشارکت بیشتر جامعه مدنی برای مهار آن چاره‌ای نیاندیشد، در آینده شاهد افزایش آسیب‌ها و کجروی‌های اجتماعی مانند افزایش کودکان کار، تکدی‌گری، بزه‌کاری، تکرار چرخه فقر و سایر جرائم اجتماعی در این استان خواهیم بود؛ اما نقطه قوت این استان، داشتن رتبه نخست حامی نیکوکار در بین استان‌های کشور است که بیانگر تعامل مطلوب کمیته امداد با

جامعه مدنی و استفاده مناسب از فرصت‌های اجتماعی موجود به منظور کاهش فقر به‌ویژه فقر کودکان در قالب "طرح اکرام^۱ ایتمام" و "طرح محسنین"^۲ است که می‌تواند الگویی برای سایر استان‌های کشور باشد. اکنون این سؤال‌ها مطرح هستند که چه نوع حمایت اجتماعی به کودکان که با فقر و محدودیت شرایط اجتماعی و اقتصادی روبه‌رو هستند کمک می‌کند؟ اثرات فقر در کودکان چه تفاوتی با بزرگسالان دارد؟ از چه طریق می‌توان اثرات فقر بر زندگی حال و آینده کودکان را کاهش داد؟ و اینکه راهکار گسترش تعامل میان سازمان‌های حمایتی و جامعه مدنی چیست؟ این مطالعه بر آن است تا ضمن بررسی پدیده حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر به طراحی مدلی در قالب الگوی پارادایمی اشتراوس و کوربین^۳ (1998) بپردازد تا علاوه بر شناسایی عوامل علیّی بروز فقر کودکان، بتواند بستر شکل‌گیری، عوامل دخیل بر وقوع حمایت‌گری اجتماعی، راهبردهای مؤثر و همچنین دستاوردهای حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر را شناسایی کند و از طریق تبیین موضوع به تحلیل فرصت‌ها و شرایط برای رفع چالش‌های موجود در جهت کاهش فقر در کودکان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) استان خراسان رضوی بپردازد.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه دارای روش پژوهش کیفی است که از شیوه مفهوم‌سازی داده‌بنیاد بهره می‌گیرد. راهبرد مفهوم‌سازی داده‌بنیاد از طرح‌های نظام‌مند، خودجوش و ساخت‌گرا برای ایجاد نظریه درباره یک پدیده از روش استقرایی استفاده می‌کند (ایمان، ۱۳۹۳: ۷۵) که در این مطالعه از شیوه نظام‌مند و در قالب مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (1998) استفاده شده است. این پژوهش، از لحاظ هدف، جزء تحقیقات تبیینی است؛ زیرا به دنبال بسط نظریه و تبیین مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر است و یک مطالعه مقطعی است که در پاییز و زمستان سال

۱. طرحی است که از سال ۱۳۷۸ با هدف حمایت مادی و معنوی از فرزندان یتیم و محسنین تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) اجرا شده است.

۲. محسنین به کودکان زیر ۱۸ سال سن تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) گفته می‌شود که یتیم نیستند؛ ولی مطابق دستورالعمل‌های این نهاد، نیازمند حمایت هستند.

۱۴۰۱ انجام شده است و از نظر مخاطب جزء تحقیقات کاربردی محسوب می‌شود؛ زیرا نتایج این پژوهش می‌تواند برای آگاهی‌بخشی به جامعه و نیز کاهش فقر در بین کودکان کمک کند (نیومن، ۱۳۹۷: ۵۲). شیوه گردآوری داده‌ها، مصاحبه تخصصی نیمه‌ساختاریافته با سؤالات باز است. مصاحبه‌ها پس از هماهنگی‌ها و توافق صورت‌گرفته با مددکاران اجتماعی و کارشناسان کمیته امداد امام خمینی (ره) استان خراسان رضوی و همچنین اساتید صاحب‌نظر دانشگاه‌ها به‌عنوان جامعه آماری پژوهش انجام گرفت. این مطالعه از دیدگاه سازمانی به موضوع پژوهش می‌پردازد و به همین دلیل جامعه آماری خود را کارشناسان و متخصصان سازمانی قرار داده است؛ زیرا آن‌ها متخصصان سازمانی هستند که وظیفه خدمت‌رسانی به کودکان فقیر را بر عهده دارند و نسبت به کمبودها، کاستی‌ها، مشکلات و موانع سازمانی، دولتی و اجتماعی و همچنین قوانین، خط-مشی‌ها و برنامه‌های موجود در زمینه فقرزدایی اشراف کامل دارند و از نزدیک با پدیده فقر و کودکان فقیر در ارتباطند و از نیازهای آن‌ها آگاهند. علاوه بر این، به منظور استفاده از نظرات علمی صاحب‌نظران، از تعدادی از اساتید مرتبط دانشگاهی نیز مصاحبه به عمل آمد. روش نمونه‌گیری به روش نظری و هدفمند انجام شد (همان: ۴۴۶) و مدت‌زمان انجام مصاحبه‌ها بین ۵۰ تا ۷۰ دقیقه بود. در این پژوهش، مصاحبه‌ها تا زمان اشباع نظری داده‌ها که در مصاحبه بیست و یکم رخ داد، انجام شد؛ اما برای اطمینان بیشتر، تا مصاحبه بیست و سوم ادامه یافت (جدول ۲).

جدول ۲. مشخصات نمونه آماری پژوهش

شاخص	عنوان	فراوانی
تحصیلات	دکترای تخصصی	۲
	کارشناسی ارشد	۱۰
	کارشناس	۱۱
تخصص	علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی، اقتصاد، مدیریت)	۵
	مددکاری اجتماعی	۱۳
	علوم تربیتی	۵
پست سازمانی	رئیس اداره	۵
	کارشناس و مددکار اجتماعی کمیته امداد	۱۶
	اساتید دانشگاه	۲

برای اعتبار و اعتمادبخشی به داده‌ها در این پژوهش، از قابلیت اعتبار، انتقال، اعتماد و تأیید بهره‌گیری شد (Lincoln, & Guba, 1985). برای رعایت قابلیت اعتبار تحقیق، داده‌ها از مشارکت‌کنندگانی که آشنا و درگیر با کودکان فقیر بودند، جمع‌آوری شد. به‌منظور افزایش قابلیت انتقال و تأیید تحقیق، با عرضه کامل یافته‌ها و مطابقت با پیشینه و مبانی نظری پژوهش، انجام شد. برای دستیابی به قابلیت اعتماد در این مطالعه، از تطبیق توسط اعضا (بازبینی گزارش نهایی، فرایند تحلیل و مقوله‌های به‌دست‌آمده توسط مشارکت‌کنندگان و ابراز نظر آن‌ها)، بررسی همکار (مطالعه یافته‌ها و اظهار نظر تعدادی از اساتید رشته‌های علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی، اقتصاد و مدیریت)، مددکاری اجتماعی و علوم تربیتی و مشارکتی بودن پژوهش (بهره‌گیری از مشارکت‌کنندگان به‌طور همزمان در تحلیل و تفسیر داده‌ها) استفاده شد (Creswell, & Miller, 2000). برای تحقق پایایی در این پژوهش، از رویکرد سیلورمن استفاده شد؛ یعنی استفاده از فرایندهای ساخت‌یافته و دقیق در تنظیم مصاحبه‌ها و یادداشت‌برداری و یا ضبط مکالمه‌ها و سپس پیاده‌سازی و دست‌نویس کردن آن‌ها (Silverman, 2005). سازمان‌دهی فرایندی ساخت‌یافته است، در جهت ثبت، نوشتن و کدگذاری داده‌ها که در این تحقیق در قالب رویکرد اشتراوس و کوربین^۱ (1998) اجرا شد و نیز وجود سه مصاحبه‌گر برای اجرای مصاحبه‌ها و تحلیل داده‌ها به‌منظور مقایسه نتایج و اطمینان از سازگاری مناسب یافته‌ها (توافق میان کدگذاران)، تأییدی بر وجود پایایی در این مطالعه است (Cresswell, 2015). تحلیل مصاحبه‌ها از شیوه کدگذاری داده‌های کیفی مشتمل بر سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در مرحله کدگذاری باز از طریق فرایند مقایسه‌ای، شباهت‌ها و تفاوت‌های مفاهیم بررسی و مرور مکرر عبارت‌ها انجام می‌شود و مفاهیم شبیه یکدیگر در یک مقوله یا دسته‌بندی قرار می‌گیرند (دانایی فرد، ۱۳۸۹: ۶۶-۶۷). در مرحله کدگذاری محوری و تحت قالب مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین (۱۹۹۸)، محققان با لحاظ شرایطی، یکی از مقوله‌ها را به‌عنوان پدیده محوری در مرکز فرایند قرار می‌دهند و ارتباط سایر مقوله‌ها را با آن مشخص می‌کنند. ارتباط سایر مقوله‌ها با مقوله محوری در پنج عنوان شرایط علی، راهبردها، بستر، شرایط مداخله‌گر و پیامدها می‌تواند تحقق یابد. هدف در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، تولید نظریه

است؛ نه توصیف صرف پدیده. بدین منظور، مفاهیم و مقوله‌ها باید به‌طور منظمی به یکدیگر مربوط شوند و ارتباط نظام‌مند مقوله محوری با سایر مقوله‌ها در چهارچوب یک روایت تحقیقی ارائه شود که این امر تحت عنوان کدگذاری انتخابی انجام می‌شود (دانایی‌فرد، ۱۳۸۹: ۶۸-۶۹).

یافته‌های پژوهش

تحلیل داده‌ها در راهبرد مفهوم‌سازی داده‌بنیاد

الف. کدگذاری باز

پس از مطالعه ۲۳ مصاحبه، کدهای اولیه استخراج و ۱۸ مقوله فرعی پدیدار شد. جدول ۳، مفاهیم و مقوله‌های فرعی و اصلی استخراج‌شده از متون مصاحبه‌ها را نشان می‌دهد. این مرحله از طریق فرایند مقایسه‌ای، کشف شباهت‌ها و تفاوت‌های مفاهیم، بررسی و مرور مکرر عبارت‌ها بود و مفاهیم شبیه یکدیگر در یک مقوله قرار گرفتند.

جدول ۳. مفاهیم و مقوله‌های فرعی

مفاهیم	طبقه‌های فرعی	طبقه‌های اصلی
عدم تأمین نیازهای ضروری زندگی، نداشتن سرپناه، عدم دسترسی به غذای مناسب و به‌موقع، نداشتن محافظ و حامی، عدم دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی لازم، نداشتن پوشاک مناسب، نداشتن هزینه‌های تحصیلی	فقر مادی	فقر کودکانه
دسترسی نداشتن به مدرسه و استانداردهای آموزشی حداقلی، بی‌اطلاعی از حقوق قانونی و شهروندی، عدم امکان توسعه فردی برای دستیابی به آینده بهتر، انگ‌خوردگی اجتماعی به محل زندگی و تحصیل، جداسدن از همسالان و بازماندن از توسعه فردی و اجتماعی	فقر فرصت	
به‌حاشیه‌رانده‌شدن در مدرسه و اجتماع، شنیده‌نشدن توسط جامعه، مشارکت‌نکردن در فعالیت‌های اجتماعی، شرم و ننگ اجتماعی، ارتباط خانوادگی و فامیلی حداقلی، خشونت‌زدگی در رفتار و سوءاستفاده، محروم‌بودن از سرپرست یا خانواده به دلیل فوت یا جدایی	فقر ارتباطی	
گفتمان‌سازی فقر کودکان و تبدیل آن به اولویت ذهنی جامعه، پوشش خبری و اطلاع‌رسانی گسترده در رسانه‌های جمعی، درگیرکردن سیاسیون و سلبریتی‌ها برای توجه به فقر کودکان، سیاسی‌کردن مسئله برای جلوگیری از پنهان‌کاری، مهم جلوه‌دادن فقر کودکان در مواجهه با سایر	برجسته‌سازی فقر کودکان	

<p>موارد فقر، ایجاد فشار و خواسته عمومی در حل مسئله فقر از طریق رسانه-های آزاد</p>		
<p>آشناکردن عامه مردم با مشکلات فقر کودکان، استفاده از رسانه‌های تصویری و شبکه‌های مجازی برای انتقال مصائب فقر کودکان، افزایش میزان، جلوه و پوشش مسئله فقر کودکان در رسانه‌ها، دغدغه‌مندسازی جامعه برای تبدیل حل مسئله فقر کودکان به نیاز جامعه، تبیین فقر کودکان در رخدادهای و میزگردها، توسعه فعالیت‌های تحقیقاتی در حوزه فقر کودکان، اطلاع‌رسانی در خصوص پیامدهای اجتماعی غفلت از فقر کودکان، انعکاس آمار و ارقام فقر کودکان</p>	<p>آگاهی‌بخشی و همراه‌سازی عمومی</p>	<p>حساسیت‌زایی اجتماعی</p>
<p>بهبود فضای سیاسی کشور برای طرح صریح مسئله فقر کودکان، بالابردن سطح کنش جامعه نسبت به فقر کودکان، تحریک جامعه از طریق آموزه-های مذهبی برای حل فقر کودکان، عدم تهدید جامعه مدنی توسط سیاسیون در مسئله فقر در جهت پنهان‌کاری، لابی‌گری و نشست با اعضای مجلس و دولت در زمینه فقر کودکان. فعال‌سازی جامعه مدنی در زمینه کاهش فقر کودکان</p>	<p>مطالبه‌گری اجتماعی</p>	
<p>شناسایی خلأهای قانونی مقابله با فقر کودکان، به‌روزرسانی قوانین و سیاست‌های مرتبط با نیاز روز کودکان، تدوین آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های لازم در جهت اجرایی‌کردن قوانین مرتبط با حمایت از کودکان، طراحی شبکه‌های خط‌مشی در حوزه فقر کودکان، تدوین خط-مشی‌های لازم در خصوص تأمین منابع و امکانات مورد نیاز برای کاهش فقر کودکان</p>	<p>طراحی سیاست‌های حمایتی اثربخش</p>	<p>سیاست‌گذاری حمایت‌گرا</p>
<p>پایش مستمر میزان مطلوبیت و اثرگذاری قوانین تدوین‌شده در حمایت از کودکان، پایش و ارزیابی مستمر عملکرد دستگاه‌های اجرایی مرتبط با حمایت از کودکان، ارائه بازخورد و انجام اصلاحات لازم درخصوص کارایی و اثربخشی قوانین، مقررات، سیاست‌ها، آیین‌نامه‌ها، بخش‌نامه‌ها و اقدامات اجرایی و مدیریتی مرتبط با کودکان، پایش میدانی شرایط زندگی کودکان فقیر و بررسی میزان تأثیرپذیری آن از سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اجرایی</p>	<p>پایش سیاست‌ها و اقدامات مدیریتی</p>	
<p>تقسیم کار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، وجود تسهیل‌گر بین حاکمیت و مردم، حمایت بخش سوم جامعه در کمک به دولت در پیشبرد اهداف و سیاست‌های فقرزدا، تشکیل سازوکاری هشداردهنده مبتنی بر جامعه، نوآوری در اقدامات حمایتی در اشکال و روش‌ها، چابکی و گستردگی و عدم اتلاف وقت در ارائه خدمات به کودکان، حمایت دولت از شکل‌گیری و توسعه مؤسسات و تشکل‌های فعال در حوزه فقر کودکان، سازمان‌دهی فعالان حوزه فقر کودکان</p>	<p>تشکیل و تقویت سازمان‌های غیرانتفاعی و مردم‌نهاد</p>	
<p>جهت‌دهی مسئولیت‌های اجتماعی به‌منظور کاهش فقر کودکان، توسعه فرهنگ انفاق و ایثار در جامعه با رویکرد فقر کودکان، تشویق پشتیبانی از</p>	<p>کفالت اجتماعی</p>	

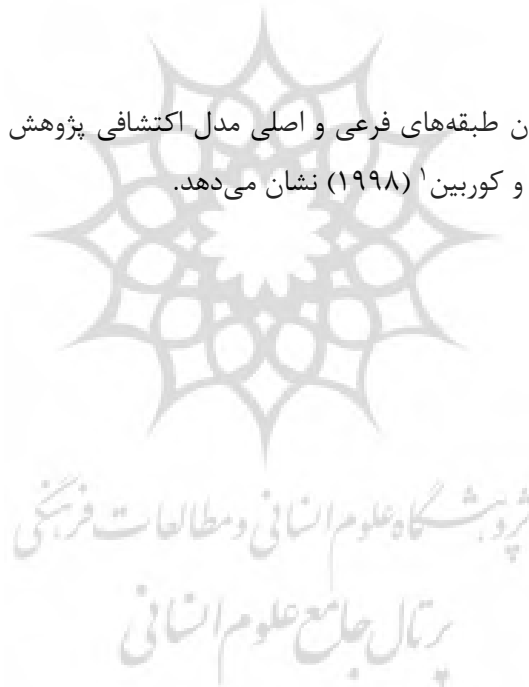
طراحی مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر ... / رضا زارع | ۱۳۳

<p>کودکان فقیر، تقویت فرهنگ فرزندخواندگی و پذیرش سرپرستی کودکان یتیم، ترویج فرهنگ "پدران معنوی" در جامعه، ترویج نوع‌دوستی و مسئولیت‌پذیری آحاد مردم نسبت به کودکان فقیر</p>		<p>شکل‌دهی شبکه‌های حامی کودکان</p>
<p>تعامل استراتژیک دولت و جامعه مدنی، برقراری و حفظ ارتباط پایدار میان ذی‌نفعان، حل فقر کودکان به‌عنوان هدف مشترک اجتماعی، شناسایی و همکاری میان نهادهای همفکر، تلاش جمعی هدفمند و ترکیب علایق و سلاقی مشترک، شبکه‌سازی در مشارکت عمومی، متمرکز کردن پتانسیل‌ها و امکانات دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد در کاهش فقر کودکان، استفاده از منابع و ظرفیت‌های بخش دولتی و مردم‌نهاد برای مقابله با فقر کودکان</p>	<p>بسیج عمومی</p>	
<p>ایجاد سازوکارهای لازم سازمانی به‌منظور رصد صدای کودکان فقیر، طراحی ساختاری با هدف پایش و مقابله اساسی با فقر کودکان، کاهش ابهامات، تعارضات و خلأهای قانونی مرتبط با فقر کودکان، جلوگیری از پراکنده‌کاری و موازی‌کاری‌ها مرتبط با کمک به کودکان فقیر، جلوگیری از انحراف ناشی از مقاصد سیاسی و گروهی، تمرکز اطلاعات و دانش فنی لازم جهت تحلیل و سیاست‌گذاری و تعاملات بین‌عاملین اجرا، نظارت و شناسایی نقاط قوت و ضعف تشکیلات دولتی فعال در کاهش فقر کودکان، تشکیل گروه‌های کارشناسی رسمی برای شناسایی موانع کاهش فقر کودکان</p>	<p>طراحی ساختار سازمانی پایش فقر</p>	
<p>تهیه نقشه فقر کودکان کشور، شناسایی علل و زمینه‌های بروز فقر کودکان در نقاط مختلف کشور، تحلیل آثار و پیامدهای فقر کودکان در کشور، شناخت عوامل تنگ‌شدن عرصه فرصت‌های نگهداری کودکان برای خانواده‌ها، درک موانع و عوامل کاهش فقر به‌صورت ملی و محلی در کودکان</p>	<p>تهیه نقشه و اکوسیستم فقر کودکان</p>	<p>شناسایی و پایش مستمر فقر کودکان</p>
<p>تهیه فرم‌های الکترونیکی لازم جهت اخذ اطلاعات دقیق از کودکان فقیر، ثبت دقیق و به‌روزرسانی اطلاعات کودکان فقیر، شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای کودکان فقیر، ارائه پیشنهادهای کارشناسی جهت رفع فقر در کودکان فقیر، طراحی نرم‌افزارهای یکپارچه ملی جهت شناسایی و حمایت از کودکان فقیر، طراحی نرم‌افزارهای لازم جهت تبدیل داده‌های جمع‌آوری شده به گزارش‌های کاربردی و اطلاعات قابل تصمیم‌گیری، فراهم کردن دسترسی به سایر اطلاعات کودکان فقیر در سایر بانک‌های اطلاعاتی کشور</p>	<p>تهیه بانک اطلاعاتی کودکان فقیر</p>	
<p>افزایش مهارت‌های زندگی در کودکان، افزایش ارتباطات اجتماعی در کودکان، آماده‌سازی کودکان برای پیشرفت فردی و اجتماعی، ارتقای توانایی کودکان برای حل مشکلات مرتبط با خود، افزایش اعتمادبه‌نفس و خودباوری در کودکان، بهبود تعلیم و تربیت کودکان، افزایش سلامت جسمی کودکان، افزایش سلامت روحی و روانی کودکان، افزایش خودباوری و اعتماد به نفس در کودکان، هویت‌بخشی به کودکان فقیر، کاهش درد و رنج کودکان</p>	<p>توانمندسازی کودکان</p>	

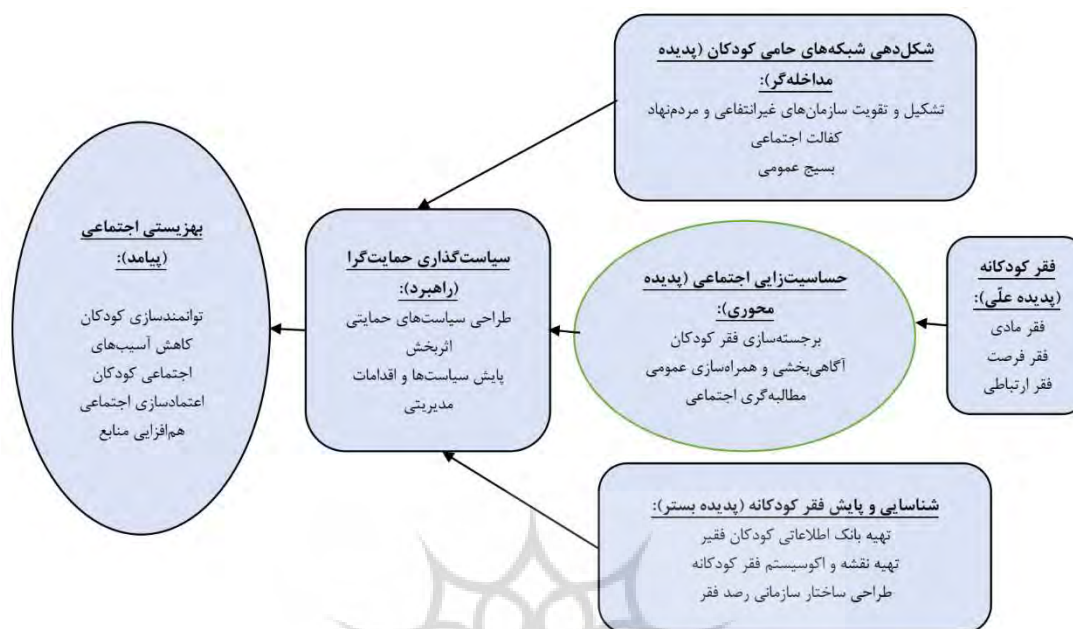
<p>کاهش سرقت‌های کودکان، کاهش تکدی‌گری‌های کودکان، کاهش اعتیاد کودکان فقیر، کاهش نقش کودکان در خرید و فروش موادمخدر، کاهش کودکان کار، کاهش سوءاستفاده از کودکان، کاهش خرید و فروش و رهاسازی کودکان، کاهش کودکان خیابانی، کاهش فرار کودکان از خانه</p>	<p>کاهش آسیب‌های اجتماعی کودکان</p>	<p>بهزیستی اجتماعی</p>
<p>افزایش اعتماد مردم به جامعه و دولت، کمک به مقبولیت دولت در نزد اذهان عمومی، مقبولیت سیاست‌های دولت در مجامع بین‌المللی</p>	<p>اعتمادسازی اجتماعی</p>	
<p>استفاده بیشتر از ظرفیت بخش‌های مردمی و غیرانتفاعی برای کمک به کودکان فقیر، خلق منابع جدید برای کاهش فقر کودکان، استفاده مؤثرتر از منابع دولتی، جلوگیری از هدررفت منابع و امکانات موجود، استفاده بیشتر از ظرفیت مردمی برای حل مشکلات کودکان فقیر، تقویت انگیزه و حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی برای کاهش فقر کودکان، افزایش اقدامات داوطلبانه و بشردوستانه، توسعه مشارکت‌های مردمی</p>	<p>هم‌افزایی در منابع</p>	

ب. کدگذاری محوری

این مرحله روابط میان طبقه‌های فرعی و اصلی مدل اکتشافی پژوهش شکل ۱ را در قالب مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین^۱ (۱۹۹۸) نشان می‌دهد.

1. Strauss & Corbin

شکل ۱. مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر (مدل اکتشافی پژوهش)

ج. کدگذاری انتخابی

در جدول ۳ به نمونه‌ای از مصاحبه‌های انجام‌شده جهت شکل‌گیری کدها، مفاهیم و طبقه‌های فرعی مقوله محوری با عنوان حساسیت‌زایی اجتماعی اشاره می‌شود.

جدول ۳. شکل‌گیری کدها، مفاهیم و طبقه فرعی حساسیت‌زایی اجتماعی (پدیده محوری)

طبقه اصلی	طبقه فرعی	کد	نمونه متن مصاحبه
حساسیت‌زایی اجتماعی (پدیده محوری)	برجسته‌سازی فقر کودکان	گفتمان‌سازی فقر کودکان و تبدیل آن به اولویت ذهنی جامعه، پوشش خبری و اطلاع‌رسانی گسترده در رسانه‌های جمعی،	بعضی از مردم فکر می‌کنند بچه‌ها چون کوچک هستند چیزی نیاز ندارند و چیزی از دنیا نمی‌فهمند؛ پس وضع زندگی آن‌ها برایشان مهم نیست و نهایتاً فقط دلسوزی می‌کنند؛ در صورتی که همین بچه‌ها هستند که قرار است، فردا بزرگ شوند؛ در حالی که فقیر می‌شوند و پولی ندارند که با آن کار و زندگی راه بیاندازند. ذهن جامعه بیشتر به بزرگسالان فقیر اهمیت می‌دهد؛ مثلاً کمیته بیشترین توانش را برای کارآفرینی و ایجاد شغل برای بزرگسالان فقیر گذاشته است؛ مثل وام‌های اشتغال‌زایی. شاید صورت خوشی نداشته باشد

<p>درگیر کردن سیاسیون و سلبریتی‌ها برای توجه به فقر کودکان، سیاسی کردن مسئله برای جلوگیری از پنهان‌کاری، مهم جلوه‌دادن فقر کودکان در مواجهه با سایر موارد فقر، ایجاد فشار و خواسته عمومی در حل مسئله فقر از طریق رسانه‌های آزاد</p>	<p>که توی اخبار در مورد بچه‌های فقیر گزارش بدهند و این مسئله به حاشیه می‌رود؛ درحالی‌که وجود دارد و خیلی وحشتناک دارد پیشرفت می‌کند. سر هر چهارراه که پشت چراغ قرمز توقف کنی، چندین بچه می‌ریزند دور و بر ماشین؛ از گدایی و اسفنددود کردن بگیر تا شیشه پاک کردن. نمی‌شود منکر این‌ها شد. خیلی از این‌ها هم باند هستند و باید حتماً برایشان فکری کرد. جنایت و بزهکاری از همین فقر و نداری به وجود می‌آید. خوشبختانه در جامعه ما پتانسیل کمک به هم‌نوع خیلی زیاد است. از آدم‌های مشهور بگیر تا آدم‌های عادی و همه بالاخره دستی بر آتش دارند؛ ولی باید این انرژی به سمت بچه‌های فقیر هم بیاید. همین برنامه احسان علیخانی که ماه رمضان پخش می‌شد و بچه‌های بی‌سرپرست را دعوت می‌کرد، خیلی خوب بود؛ ولی مقطعی بود و در تمام سال ادامه نداشت. باید این مسئله برای همه جا بیفتد که فقر در بچه‌ها از همه موارد بدتر است؛ حتی از فقر در بین زن‌ها. این بچه‌ها بی‌گناه هستند و ناخواسته وارد این وادی شده‌اند. باید هر طور که شده حمایت شوند. جامعه باید بخواهد. فیلم "مغزهای کوچک زنگ‌زده" را دیده‌اید؟ اگر ندیده‌اید حتماً ببینید که سیر فقر به کجاها می‌رسد که یک بچه کوچک دست به چه کار وحشیانه‌ای می‌زند. این‌ها را نمی‌شود در واقعیت جامعه کتمان کرد. خیلی از سیاستمدارها شاید به این مسئله چون خیلی نمود بیرونی ندارد، نمی‌پردازند و بیشتر به دنبال اشتغال‌زایی زن‌ها و بزرگسالان هستند یا شاید افزایش کودکان فقیر را از نظر سیاسی یا هر چیز دیگری بداند و صلاح ندانند خیلی علنی به آن پردازند؛ اما این وظیفه جامعه و رسانه‌ها و روزنامه‌هاست که یک مطالبه جمعی داشته باشند و قضیه فقر کودکان را برجسته کنند؛ چون این بچه‌ها اغلب درگیر تکدی‌گری، اعتیاد، و جیب‌بری می‌شوند؛ در صورتی که خودخواسته به این راه نیامده‌اند؛ بلکه فقر و جامعه و خانواده آن‌ها را به اینجا کشانده و حق دارند که جامعه به آن‌ها بها بدهد و راه درست را برایشان باز کند.</p>
---	---

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی آمار مددجویان به تفکیک گروه‌های سنی نشان می‌دهد که در استان خراسان رضوی، فقر کودکان در حال شکل‌گیری است و عدم توجه به آن آسیب‌های جدی برای کودکان، خانواده آنان و آینده جامعه در پی دارد. یکی از راهکارهایی که با هدف برانگیختن دولت، مردم و نهادهای مدنی و بسیج همگانی منابع برای ریشه‌کنی فقر کودکان در کانون توجه دولت‌مردان و پژوهشگران قرار گرفته است، حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر است. بنابراین در این پژوهش طراحی مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر بویژه کودکان فقیر تحت پوشش کمیته امداد امام‌خیمینی (ره) در استان خراسان رضوی مورد مطالعه قرار گرفت و با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران و متخصصان شرکت‌کننده در مصاحبه‌های تخصصی این پژوهش، مدل پارادایمی حمایت‌گری اجتماعی در قالب شش مقوله اصلی و هجده مقوله فرعی استخراج گردید.

اغلب کودکان فقیر به دلیل نداشتن سرپناه، عدم دسترسی به غذای کافی، نداشتن حامی و سرپرست، عدم دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی، نداشتن لباس مناسب، نداشتن امکانات تحصیلی و عدم دسترسی به مدرسه، مشارکت‌نکردن در فعالیت‌های کودکان اجتماعی، نداشتن ارتباط خانوادگی و فامیلی لازم و مسائلی از این قبیل به‌نوعی درگیر "فقر مادی"، "فقر فرصت" و یا "فقر ارتباطی" هستند. فقر مادی به عدم تأمین حداقل نیازهای زیستی کودک اشاره دارد. ضمن اینکه فقر فرصت به معنی متوقف‌شدن و یا از دست‌رفتن فرصت رشد و پیشرفت کودک است. علاوه بر این، فقر ارتباطی به محدود‌شدن ارتباط مفید کودک با خانواده، اجتماع و همسالان خود برمی‌گردد. در مجموع فقر کودکان دربرگیرنده فقر مادی، فقر فرصت و فقر ارتباطی است که این مقوله در این مطالعه به‌عنوان پدیده علی مدل حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر شناسایی شد. بسیاری از پژوهشگران در تحقیقات خود به مقوله‌های فرعی فقر مادی، فقر فرصت و فقر ارتباطی اشاره داشته‌اند؛ بنابراین یافته‌های این مطالعه در شناسایی پدیده علی مدل با نتایج پژوهش مدنی قهفرخی (۱۳۹۷)، ناریان و همکاران (۱۳۹۰)، مولن^۱ (۲۰۱۴)، شوایگر و گرف^۲ (۲۰۱۸) و یونیسف^۳ (۲۰۱۰) هم‌خوانی دارد.

1. Mullen
2. Schweiger, & Graf
3. UNICEF

براساس نظر مصاحبه‌شوندگان در این مطالعه، کاهش فقر کودکان نیازمند ایجاد یک نوع بیداری اجتماعی یا "حساسیت‌زایی اجتماعی" است. گفتمان‌سازی فقر کودکان و تبدیل آن به اولویت ذهنی جامعه، پوشش خبری و اطلاع‌رسانی گسترده از مشکلات کودکان در رسانه‌های جمعی، درگیرکردن سیاستیون، سلبریتی‌ها و فعالان اجتماعی به موضوع فقر کودکان، مهم و حساس جلوه‌دادن فقر کودکان در مواجهه با سایر گروه‌های فقیر، آشناکردن عامه مردم با مشکلات فقر کودکان، استفاده از رانه‌های تصویری و شبکه‌های مجازی برای انتقال مصائب مرتبط با فقر کودکان، دغدغه‌مندکردن جامعه درخصوص فقر کودکان، تبیین فقر کودکان در رخدادهای میزگردهای علمی، خبری و سیاسی، توسعه فعالیت‌های تحقیقاتی و مطالعاتی در حوزه فقر کودکان، اطلاع‌رسانی درخصوص پیامدهای اجتماعی غفلت از فقر کودکان، انعکاس آمار و ارقام مرتبط با فقر کودکان، مطالبه‌گری عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های عاطفی، اخلاقی، قانونی، دینی و اعتقادی جامعه برای کاهش فقر کودکان و فعال‌سازی جامعه مدنی برای کمک به رفع فقر کودکانه از جمله روش‌های ایجاد حساسیت‌زایی اجتماعی است. در این مدل، حساسیت‌زایی اجتماعی در برگیرنده سه مقوله مهم "برجسته‌سازی فقر کودکان"، "آگاهی‌بخشی و همراه‌سازی عمومی" و "مطالبه‌گری اجتماعی" است که به‌منزله مقوله محوری بر راهبردهای مورد نیاز برای کاهش فقر کودکانه تأثیرگذار است. براساس مطالعات یونیسف (2021^A)، فعالیت‌های حمایت‌گری می‌تواند اشکال مختلفی داشته باشد؛ از جمله کمپین‌های رسانه‌ای، لابی‌های پارلمانی، طومار، نامه‌نویسی، پژوهش و سیاست یا تهیه پیش‌نویس اصلاحات قانونی. از این منظر یافته‌های این پژوهش با مطالعات یونیسف (2021^A) و کوک و همکاران^۱ (2022)، هم‌سو است. در این مطالعه راهبرد مناسب جهت کاهش فقر کودکانه (سیاست‌گذاری حمایت‌گرا) شناسایی شد. براساس یافته‌های این پژوهش نقش مجلس و دولت به‌عنوان مراجع قانونی، نهاد سیاست‌گذار و اجرایی در کاهش مشکلات اجتماعی و از جمله فقر کودکان بسیار مهم و راهبردی است؛ بنابراین برخی از صاحب‌نظران نیز بر این باورند که هدف اصلی از حمایت‌گری اجتماعی ساخت یا تغییر سیاست‌ها، قوانین، مقررات، توزیع منابع یا سایر تصمیماتی است که بر زندگی مردم اثرگذارند و اطمینان حاصل‌کردن از به‌اجرا درآمدن چنین تصمیماتی است

(8: 2019, CGSE)؛ بنابراین براساس نظر مصاحبه‌شوندگان، دولت با همکاری جامعه مدنی و از طریق شناسایی خلأهای قانونی مقابله با فقر کودکان، به‌روزرسانی قوانین و سیاست‌های مرتبط با کودکان فقیر، تدوین آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخش‌نامه‌های لازم در جهت اجرایی کردن قوانین مرتبط با حمایت از کودکان فقیر، طراحی شبکه‌های خط‌مشی در حوزه فقر کودکان، تدوین خط‌مشی‌های لازم در خصوص تأمین و تخصیص منابع و امکانات مورد نیاز برای کاهش فقر کودکان، پایش مستمر میزان مطلوبیت و اثرگذاری قوانین تدوین‌شده در حمایت از کودکان فقیر، پایش و ارزیابی مستمر عملکرد دستگاه‌های اجرایی مرتبط، ارائه بازخورد و انجام اصلاحات لازم در خصوص کارایی و اثربخشی قوانین، مقررات، سیاست‌ها، آیین‌نامه‌ها، بخش‌نامه‌ها و اقدامات اجرایی و مدیریتی مرتبط با فقر کودکان، پایش میدانی شرایط زندگی کودکان فقیر و همچنین بررسی میزان تأثیرپذیری کودکان فقیر از سیاست‌ها و خط‌مشی‌های اجراشده، باید حمایت‌های سیاسی لازم از کودکان فقیر به عمل آورد. در نتیجه خط‌مشی حمایت‌گرا به‌عنوان پدیده راهبردی دربرگیرنده دو مقوله مهم "طراحی سیاست‌های حمایتی اثربخش" و "پایش سیاست‌های اجرایی و اقدامات مدیریتی" است. یافته‌های این پژوهش در این مقوله با یافته‌های شویگر و گراف^۱ (2018) و پارولین و برادی^۲ (2019) هم‌سو است. آن‌ها دریافته‌اند که در برنامه‌های حمایت‌گری اجتماعی باید به نقش سیاست‌گذاری اجتماعی توجه کرد. علاوه بر این در تأیید این یافته، صفری دشتکی و زارع (۱۳۹۹) برنامه‌ریزی اجتماع‌محور، توسعه سیاست‌های مشارکت‌آفرین و خط‌مشی‌گذاری حمایتی چندمنظوره را در کاهش فقر و توسعه تدارکات اجتماعی مؤثر می‌دانند. خط‌مشی حمایت‌گرا به‌عنوان راهبرد مناسب برای مقابله با فقر کودکان نیازمند وجود بسترهای مناسب و لحاظ کردن شرایط مداخله‌گر است. براساس یافته‌های این پژوهش در مدل پارادایمی حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر "شناسایی و پایش مستمر فقر کودکان" به‌عنوان بستر لازم جهت خط‌مشی‌گذاری حمایت‌گرا شناسایی شد. براساس نظر مصاحبه‌شوندگان، طراحی خط‌مشی مطلوب و حمایت‌گرا برای کاهش فقر کودکان نیازمند شناسایی و پایش فقر کودکان است تا براساس آمار و اطلاعات متقن، سیاست‌گذاری درست صورت پذیرد. برای تحقق این مهم،

---

1. Schweiger, & Graf

2. Parolin & Brady

شناسایی کودکان فقیر و تهیه، تدوین و به‌روزرسانی اطلاعات و آمارهای مرتبط با آنان در یک بانک اطلاعاتی جامع و دقیق، تهیه نقشه فقر کودکان در کشور، شناسایی و تحلیل علل و زمینه‌های بروز فقر کودکان در نقاط مختلف کشور، آینده‌پژوهی فقر کودکان و تحلیل آثار و پیامدهای فقر کودکان، ایجاد سازوکار لازم به‌منظور رصد صدای کودکان فقیر، طراحی ساختار سازمانی مناسب با هدف پایش و مقابله با فقر کودکان، کاهش ابهامات، تعارضات و خلأهای قانونی مرتبط با فقر کودکان، جلوگیری از پراکنده‌کاری و موازی‌کاری‌های سازمانی، بررسی نقاط قوت و ضعف تشکیلات دولتی فعال در کاهش فقر کودکان و تشکیل گروه‌های کارشناسی لازم برای شناسایی موانع کاهش فقر کودکان است. این عوامل در قالب سه مقوله فرعی "تهیه بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز کودکان فقیر"، "تهیه نقشه و اکوسیستم فقر کودکان" و "طراحی ساختار سازمانی پایش فقر کودکان" شناسایی و دسته‌بندی شده است. در همین رابطه، مطالعات یونیسف^۱ (2021^A) در کشور گرجستان بر این امر تأکید دارد که دولت دائماً نیازمند اطلاعات غنی و تجزیه‌وتحلیل آن به‌منظور توانمندی در زمینه کاهش فقر در خانواده‌هاست. آن‌ها بیان می‌کنند که وجود همین اطلاعات و شواهد در کنار "ارزیابی امکان‌سنجی حفاظت اجتماعی پاسخگو به شوک" با حمایت یونیسف، کلید تصمیم دولت برای دریافت کمک نقدی جهانی برای کودکان بود. آن‌ها موفق شدند تا پایان سال ۲۰۲۰، نزدیک به یک میلیون کودک در گرجستان را از کمک‌های نقدی جهانی بهره‌مند کنند. همچنین مطالعات یونیسف (2022)، در زمینه ازبین‌بردن فقر آموزشی در کودکان فقیر حاکی از آن است که دستیابی به بانک اطلاعاتی به‌روز و داده‌های باکیفیت، منظم و قابل مقایسه با سایر کشورها در مبارزه با فقر آموزشی کودکان بسیار مهم و ضروری است.

علاوه بر پدیده زمینه‌ای که در تحقق راهبردها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، پدیده مداخله‌گر نیز در تحقق راهبردها تأثیرگذار است. در این پژوهش "شبکه‌های حامی کودکان فقیر" به‌عنوان عوامل مداخله‌گر در مدل شناسایی شده است. براساس یافته‌های پژوهش وجود یا عدم وجود این شبکه‌های حامی می‌تواند موفقیت یا عدم موفقیت راهبردهای مد نظر را تحت تأثیر قرار دهد. در این مطالعه وجود یا عدم وجود تقسیم کار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در سازمان‌های دولتی و مردم‌نهاد، وجود یا عدم وجود تسهیل‌گر بین حاکمیت و مردم، حمایت جامعه مدنی یا بخش سوم

---

1. UNICEF

جامعه از دولت در پیشبرد اهداف و سیاست‌های فقرزدایی، تشکیل سازوکاری هشداردهنده مبتنی بر جامعه، نوآوری در اقدامات حمایتی، چابکی فرایند خدمات‌رسانی به کودکان فقیر، حمایت دولت از شکل‌گیری، سازمان‌دهی و توسعه مؤسسات و تشکل‌های فعال در حوزه فقر کودکان، جهت‌دهی مسئولیت‌های اجتماعی به سمت کاهش فقر کودکان، توسعه فرهنگ انفاق و ایثار در جامعه با رویکرد فقر کودکان، تشویق حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر، تقویت فرهنگ فرزندخواندگی و پذیرش سرپرستی کودکان یتیم، معلول و بی‌سرپرست، ترویج فرهنگ "پدران معنوی" در جامعه، ترویج نوع‌دوستی و مسئولیت‌پذیری آحاد مردم نسبت به کودکان فقیر، تعامل استراتژیک دولت و جامعه مدنی، برقراری و حفظ ارتباط پایدار میان ذی‌نفعان، هدف‌گذاری مشترک اجتماعی برای مبارزه با فقر کودکان، همکاری و تعامل لازم بین نهادهای مسئول، شبکه‌سازی اجتماعی برای مقابله با فقر کودکان و متمرکز کردن پتانسیل‌ها و امکانات دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد برای کاهش فقر کودکان به‌عنوان عوامل مداخله‌گر در قالب سه مقوله فرعی "تشکیل و تقویت سازمان غیردولتی و مردم‌نهاد"، "کفالت اجتماعی" و "بسیج اجتماعی" شناسایی شد. در این خصوص لوبرز^۱ (2020)، در مطالعه‌ای با عنوان "شکندگی روابط: بسیج حمایت اجتماعی در فقر"، دریافت که تنوع زیادی در اندازه شبکه‌ها و ظرفیت منابع در میان خانوارها و نیز در انواع پیوندها و روابطی که از فقرا پشتیبانی می‌کنند، وجود دارد. از نظر او حمایت‌گری اجتماعی در میان اعضای خانواده‌های فقیر ضروری است. علاوه بر این، یافته‌های این مطالعه با نتایج تحقیقات هیل، ایرش و دیویس^۲ (2021)، قرنی و آرانی (۱۳۹۳)، یونیسف^۳ (2022) و کوک و همکاران^۴ (2022) مطابقت دارد.

براساس نتایج این مطالعه در مدل پارادایمی حمایت‌گری اجتماعی در کاهش فقر کودکان، پیامد سیاست‌گذاری حمایتی در مصاف با عوامل زمینه‌ای و مداخله‌ای مطلوب (شکل‌گیری بهزیستی اجتماعی کودکان) است که دربرگیرنده مقوله‌هایی مانند "توانمندسازی کودکان"، "کاهش آسیب‌های اجتماعی کودکان"، "اعتمادسازی اجتماعی" و "هم‌افزایی منابع" است. به

-
1. Lubbers
  2. Hill, Hirsch & Davis
  3. UNICEF
  4. Cook, & et al

اعتقاد مصاحبه‌شوندگان در این مطالعه، از جمله پیامدهای حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر به‌ویژه کودکان فقیر تحت پوشش کمیته امداد امام‌خمینی (ره)، افزایش سلامت جسمی کودکان، افزایش سلامت روحی و روانی کودکان، افزایش خودباوری و اعتماد به نفس در کودکان، مشارکت کودکان فقیر در فعالیت‌های کودکانه اجتماعی، افزایش ارتباطات مفید اجتماعی، بهبود حیات مادی و اجتماعی کودکان، کاهش جرم و جنایت و سرقت‌های کودکانه، کاهش تکدی‌گری‌های کودکانه، کاهش اعتیاد کودکانه، کاهش نقش کودکان در خرید و فروش مواد مخدر و قاچاق، کاهش کودکان کار و خیابانی، کاهش سوءاستفاده جنسی از کودکان، کاهش فرار کودکان از خانه، افزایش مهارت‌های زندگی در کودکان، افزایش ارتباطات اجتماعی در کودکان، آینده‌سازی و آماده‌سازی کودکان برای پیشرفت فردی و اجتماعی، ارتقای توانایی کودکان برای حل مشکلات مرتبط با خود، افزایش اعتمادبه‌نفس و خودباوری در کودکان، بهبود تعلیم و تربیت کودکان و آماده‌سازی کودکان برای پیشرفت کشور و آینده بهتر اجتماعی را در پی دارد. در این رابطه مک‌کی و تیکت^۱ (2021) نیز بر این باورند که یکی از دستاوردهای حمایت‌گری اجتماعی، توانمندسازی و آزادی افراد از طریق تشویق آنان در مسیر زندگی‌شان برای انجام اقداماتی برای تأثیرگذاری بر تغییر است. علاوه بر این از جمله دستاوردهای حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر برای دولت و حاکمیت، افزایش اعتماد مردم به دولت، کمک به مقبولیت دولت در نزد اذهان عمومی، مقبولیت سیاست‌های دولت در مجامع بین‌المللی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی برای کاهش فقر کودکانه و هم‌افزایی در منابع، امکانات و فرصت‌هاست. این نتایج با مطالعات پارولین و برادی^۲ (2019)، مسکوویتز و همکاران^۳ (2013)، وانجلیستی^۴ (2009)، کلینک و همکاران^۵ (2008)، اینگلیس و همکاران^۶ (2022) و ماریان و همکاران^۷ (2022) هم‌سو است.

1. McKay & Taket
2. Parolin & Brady
3. Moskowitz, & et al
4. Vangelisti
5. Klink, & et al
6. Inglis, & et al
7. Marian, & et al

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های این مطالعه پیشنهاد می‌شود که دولت، جامعه مدنی و فعالان اجتماعی برای کاهش آلام و درد کودکان فقیر و تأثیری که این موضوع بر آینده کشور دارد، از الگوی پیشنهادی حمایت‌گری اجتماعی برای مبارزه با فقر کودکان بهره جویند. بی‌شک عوامل علی، مقوله‌های محوری، راهبردهای پیشنهادی، عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر و پیامدهای ذکرشده درخصوص فقر کودکان می‌تواند در بسیاری از امور برای سازمان‌ها و نهادهای متولی، راهگشا و هدایت‌گر باشد. در همین رابطه یکی از مؤثرترین روش‌های حمایت‌گری اجتماعی کودکان فقیر، شناسایی دقیق این کودکان و ثبت نیازهای ضروری آنان در قالب بانک اطلاعاتی جامع کودکان فقیر و حساسیت‌زایی اجتماعی به‌منظور حساس کردن جامعه مدنی و دولت نسبت به فقر کودکان به کمک روش‌های نوین است تا از این طریق صدای کودکان نیازمند به گوش نهادهای مسئول و رهبران جامعه مدنی رسانده شود و از طریق تأثیرگذاری بر قوانین و مقررات دولتی و افکار و اندیشه‌های جامعه مدنی، زمینه بسیج منابع و امکانات در جهت حمایت از کودکان فقیر و کاهش فقر و آلام آنان فراهم شود.

منابع

- ایمان، محمدتقی. (۱۳۹۳). روش‌شناسی تحقیقات کیفی. ج ۲. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- دانایی‌فرد، حسن. (۱۳۸۹). *استراتژی‌های نظریه‌پردازی*. تهران: سمت.
- زارع، رضا، و صفری، محمد. (۱۳۹۸). عوامل مرتبط با فقر مطلق در خانواده‌های تحت پوشش نهادهای حمایتی استان فارس. *رفاه اجتماعی*، ۱۹(۷۴)، ۴۷-۹۶.
- صفری دشتکی، محمد، و زارع، رضا. (۱۳۹۹). طراحی و تبیین مدل تدارکات اجتماعی با هدف کاهش فقر در سازمان‌های حمایتی؛ مفهوم‌پردازی، عوامل مؤثر و پیامدها. *مدیریت دولتی*، ۱۲(۲)، ۲۹۱-۳۱۳. Doi: 10.22059/jipa.2020.299633.2719
- کمیته امداد امام خمینی. (۱۴۰۰). *سالنامه آماری استان خراسان رضوی*. تهران: دفتر مرکزی کمیته امداد امام خمینی (ره).
- قرنی آرانی، بهروز. (۱۳۹۳). بررسی نقش برنامه‌ریزی مشارکتی در کاهش فقر روستایی به‌روش کیفی مطالعه موردی: روستای لزور. *پژوهش‌های روستایی*، ۵(۳)، ۴۶۷-۴۸۸. Doi:10.22059/jrur.2014.53175
- مدنی قهفرخی، سعید. (۱۳۹۷). *ضرورت مبارزه با پدیده فقر و نابرابری در ایران*. تهران: آگاه.
- نیومن، ویلیام لاورنس. (۱۳۹۷). *روش‌های پژوهش اجتماعی: رویکردهای کمی و کیفی*. ج اول (ترجمه ابوالحسن فقیهی و عسل آغاز). تهران: ترمه.
- ناریان، دیپا، چمبرز، رابرت، شاه، میراک، و پتیش، پتی. (۱۳۹۰). *صدای فقر: فریاد برای تغییر (پیامدهای توسعه)* (ترجمه مصطفی ازکیا و جمال رحمتی‌پور). تهران: کیهان.
- واعظی، کیمیا، و سعیدنژاد، روناک. (۱۳۹۸). فقر کودک: علل و پیامدها. *آفاق علوم انسانی*، ۲۸(۵)، ۱۳۹-۱۵۲.

- Bessell, S. (2021). Rethinking child poverty. *Journal of Human Development and Capabilities*, 23(4), 539-561. Doi:10.1080/19452829.2021.1911969
- Center of Government and Society Empowerment (CGSE). (2019). Advocacy to fight poverty. Retrieved from <https://iranbssc.ir/wpcontent/uploads/2020/04/%D8%AD%D9%85%D8%A7%DB%8C>
- Cook, D. L., Livesley, J., Long, T., Sam, M., & Rowland, A. G. (2022). The need for children's advocacy centres: Hearing the voices of children. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 45(4), 368-382. Doi:10.1080/24694193.2021.1989085
- Creswell, J., & Miller, D. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130.
- Hill, K., Hirsch, D., & Davis, A. (2021). The role of social support networks in helping low income families through uncertain times. *Social Policy and Society*, 20(1), 17-32. Doi: 10.1017/S1474746420000184
- Inglis, G., Jenkins, P., McHardy, F., Sosu, E., & Wilson, C. (2022). Poverty stigma, mental health, and well-being: A rapid review and synthesis of quantitative and qualitative research. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 33(4), 783-806. Doi: 10.1002/casp.2677
- Karakasis, G. (2019). Towards an ontological approach to care and child poverty. In N. Brando & G. Schweiger (Eds.), *Philosophy and child poverty*. (Vol. 1). London: Springer.
- Klink, J. L., Byars-Winston, A., & Bakken, L. L. (2008). Coping efficacy and perceived family support: Potential factors for reducing stress in premedical students. *Medical Education*, 42(6), 572-579. Doi: 10.1111/j.1365-2923.2008.03091.x
- Lincoln, Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lubbers, M. J., García, H. V., Castaño, P. E., Molina, J. L., Casellas, A., & Rebollo, J. G. (2020). Relationships Stretched Thin: Social Support Mobilization in Poverty. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 689(1), 65-88. Doi: 10.1177/0002716220911913
- Marian, M., Darabaneanu, D., Chirodea, F., & Toca, C. (2022). Analysis of social support as an argument for the sustainable construction of the European Community Space. *Sustainability*, 14(12), 1-19. Doi: 10.3390/su14127448
- McKay, F. H., & Taket, A. (2021). *Health equity, social justice and human rights* (2nd ed.). London: Routledge.
- Moskowitz, D., Vittinghoff, E., & Schmidt, L. (2013). Reconsidering the effects of poverty and social support on health: A 5-year longitudinal test of the stress-buffering hypothesis. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 90(1), 175-184. Doi:10.1007/s11524-012-9757-8
- Mullen, C. A. (2014). Advocacy for child wellness in high-poverty environments. *Kappa Delta Pi Record*, 50(4), 157-163. Doi: 10.1080/00228958.2014.960336

- Newman, W. L. (2018). *Social research methods: quantitative and qualitative approaches* (Vol. 1). Tehran: Termeh.
- O'Leary, A., & Frew, P. M. (2017). *Poverty in the United States: Women's voices* (1st ed.). Springer.
- Parolin, Z., & Brady, D. (2019). Extreme child poverty and the role of social policy in the United States. *Journal of Poverty and Social Justice*, 27(1), 3–22. Doi: 10.1332/175982718X15451316991601
- Schweiger, G., & Graf, G. (2018). Child poverty, well-being and social justice. In M. Shaw & S. Bailey (Eds.), *Justice for children and families: A developmental perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: A practical handbook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Grounded theory: Procedures and Technique* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- UNICEF. (2010). Child poverty: a priority challenge. Retrieved from https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/35983/1/Challenges10-cepal-unicef_es.pdf
- ----- (2021^A). Child poverty. Retrieved from <https://data.unicef.org/topic/child-poverty/overview/>
- ----- (2021^B). A review of the use of multidimensional poverty measures: Informing advocacy, policy and accountability to address child poverty. Retrieved from <https://www.unicef.org/media/120776/file/Executive%20Summary%20-%20final.pdf>
- ----- (2022). The state of global learning poverty: 2022 Update. Retrieved from <https://www.unicef.org/media/122921/file/StateofLearningPoverty2022.pdf>
- Vangelisti, A. L. (2009). Challenges in conceptualizing social support. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(1), 39–51. Doi: 10.1177/0265407509105520